

ED075

การพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม:

กรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

Development of Knowledge Management in Community Participation on

Environmental Management: A Case Study of Banphai

Municipality, Khon Kaen

ผศ.ดร.อาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์¹

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ คือ เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (อพส.) จำนวน 52 คน จากกลุ่มแกนนำชุมชนนำร่อง 10 ชุมชน เขตเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหา และการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ระยะที่ 2 พัฒนาการกระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการนำสู่การขับเคลื่อนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยตรง อันจะนำไปสู่การพัฒนาเมืองได้ และทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสาธารณะ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ภายใต้การสนับสนุน ควบคุมกำกับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความครอบคลุมในการจัดบริการเป็นสำคัญ ตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

คำสำคัญ : การจัดการความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการสิ่งแวดล้อม

Abstract

The objectives of this present study were to develop a process of knowledge management on community participation on environmental management of Banphai Municipality, Khon Kaen. The participants of the study were 52 environmental protection volunteers from 10 pilot communities in Banphai Municipality, Khon Kaen. The research conduction was divided into two phases: Phase 1 was a study of current issues and related

¹บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

documents of knowledge management on community participation on environmental management and Phase 2 was the development of knowledge management on community participation on environmental management of Banphai Municipality, Khon Kaen. The research findings revealed the process of knowledge management on community participation on environmental management was a process of community participation driving, met the need of community directly, and led the communities to achieve the city development goals, which were the participation of public services and systematic environmental management under the local administrative organization according to the good governance principle.

Keywords : Knowledge Management, Community participation, Environmental Management

1. บทนำ

การพัฒนาของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นการพยายามพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ภายใต้คิดระบบเศรษฐกิจทุนนิยม สังคมไทยได้กลายเป็นสังคมแห่งการบริโภค ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับวัตถุเป็นหลัก เน้นการบริโภคส่งผลให้เกิด ก่อให้เกิดภาวะหนี้สิน ผลจากการพัฒนาที่ผ่านมาในลักษณะทุนนิยมนี้ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนเพิ่มมากขึ้น ให้เกิดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ซึ่งในช่วงเวลาที่ผ่านมา มีการแสดงให้เห็นว่า ระบุนิยมทำให้ครอบครัวชนบทเสียสมดุลระหว่างรายได้อับรายจ่ายในครัวเรือน (เอกชัย พุ่มดวง, 2556) ประชาชนมุ่งแต่การทำมาหาเลี้ยงชีพเพื่อการสร้างฐานะ หารายได้ และละเลยการใส่ใจในการจัดการสิ่งแวดล้อม หรือในบางชุมชนยังทำลายสิ่งแวดล้อมด้วย Fitzgerald and Leigh (2002) ได้ให้ข้อคิดว่าสิ่งสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นไม่ใช่เพียงแต่การส่งเสริมให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ

(Economic growth) แต่ยังรวมถึงการพัฒนาคุณภาพในการดำรงชีวิต (Living standard) ของประชาชนด้วย ควรคำนึงถึงการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียม(Equity distribution of development benefits) และ คำนึงถึงการสร้างความยั่งยืน (Sustainability) ของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ดังนั้นเพื่อให้ประชาชนสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และเศรษฐกิจนั้น กระบวนการในการพัฒนาให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการศึกษา เรียนรู้ วางแผนในการการบริหารจัดการและพัฒนากลุ่มตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ชวาวุฒิ ลาภมาก, 2553) เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้ และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชนและพัฒนาประเทศได้ ดังนั้นหลายชุมชนจึง

มุ่งเน้นการจัดการความรู้ในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนในแต่ละประเด็นสำคัญซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนนั้นๆ

เทศบาลเมืองบ้านไผ่ มีนโยบายส่งเสริมประชาชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด โดยมีกิจกรรมที่ช่วยสร้างจิตสำนึกประชาชนในรูปแบบกิจกรรมตลาดนัดวัสดุรีไซเคิล การทำน้ำหมักและปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำกิจกรรมลดคัดแยกขยะอินทรีย์ในตลาด ทำการธนาคารวัสดุรีไซเคิลในโรงเรียนและชุมชนนำร่องในการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน ซึ่งปริมาณการเกิดขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเมืองบ้านไผ่ ประมาณวันละ 20 ตัน/วัน ทำการเก็บขนขยะมูลฝอย 8 เส้นทาง ครอบคลุมร้อยละ 95 ของพื้นที่ภายในเขต ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ทำการตัดหญ้าเก็บขนกิ่งไม้ ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรวม โดยหน่วยเฉพาะกิจ งานรักษาความสะอาด กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลเมืองบ้านไผ่ และสามารถเก็บค่าธรรมเนียมการเก็บขนขยะมูลฝอย ครอบคลุมร้อยละ 40 รวมเป็นเงิน 938,950 บาทต่อปี ในขณะที่มีรายจ่ายจากการเก็บขนขยะมูลฝอย 2,637,376 บาทต่อปี ส่วนการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการกำจัดขยะมูลฝอย ประมาณ 413,793 บาท ในขณะที่มีรายจ่ายในการกำจัดขยะมูลฝอย 3,231,490 บาทต่อปี รวมรายได้ที่เทศบาลเมืองบ้านไผ่ได้รับจากการเก็บขนและกำจัดขยะมูลฝอยทั้งสิ้น 1,352,743 บาท ในขณะที่เทศบาลเมืองบ้านไผ่ มีรายจ่ายในการเก็บขนและค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะมูลฝอย รวมทั้งสิ้น 5,868,866 บาท รวมค่าใช้จ่ายที่เทศบาลเมืองบ้านไผ่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการเก็บขน

ขยะมูลฝอย 4,516,123 บาทต่อปี ซึ่งจากข้อมูลสถิติดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างกระบวนการจัดการความรู้ให้แก่ชุมชนในเทศบาลเมืองบ้านไผ่ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมสามารถดูแลตนเอง พัฒนาตนเอง และพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ที่แก้ปัญหาของชุมชนต่อไป

2. คำถามการวิจัย

2.1 กระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

2.2 กระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมมีขั้นตอนอย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม เขตเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 กลุ่มตัวอย่าง

อาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (อพส.) จำนวน 52 คน จากกลุ่มแกนนำชุมชนนำร่อง 10 ชุมชน เขตเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

4.2 เครื่องมือวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อเก็บข้อมูลการจัดการความรู้

2) การสนทนากลุ่ม การจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้การศึกษาดูงานของชุมชน ต้นแบบ การถอด บทเรียน (After Action Review) ในองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่มจากกลุ่มตัวอย่าง

3) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การจดบันทึก จากเครื่องบันทึกเสียง

5. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

5.1 ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพ ปัญหา และการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

ทำการการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนในพื้นที่เทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ด้วยการศึกษานวนคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured In - depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ที่มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับบริบทชุมชน วิถีชีวิตและการเรียนรู้ของชุมชนในระดับบุคคล ครอบครัว ข้อมูลภูมิปัญญา ท้องถิ่น ข้อมูลกลุ่มอาชีพในชุมชน เพื่อให้ทราบถึงบริบทที่แท้จริงของชุมชน สภาพปัญหา ข้อเท็จจริง พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อม และขยะ ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน จากชุมชนนำร่อง 10 ชุมชน

5.2 ระยะที่ 2 พัฒนาระบบการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

การดำเนินงานในขั้นนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) โดยมีอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (อพส.) จำนวน 52 คน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

5.2.1 กิจกรรมประชุมกลุ่มผู้นำชุมชน อาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และผู้วิจัย โดยใช้ชื่อว่า เครือข่ายพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาลเมืองบ้านไผ่ โดยใช้วิธีการการสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็น การสอบถาม และการสังเกต และสรุปปัญหาร่วมกัน

5.2.2 การหาแนวทางแก้ปัญหา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานในขั้นตอนประชุมร่วมกันพิจารณา ทำความเข้าใจ กำหนดแนวทางแก้ปัญหา และตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เป็นมติของที่ประชุม และจัดทำแผนปฏิบัติการกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาตามแนวทางที่กำหนด

5.2.3 ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการกิจกรรมที่วางไว้ตามขั้นตอน ดังนี้

1) การรวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม และการจัดการขยะ โดยการศึกษาจากแหล่งความรู้ที่หลากหลายทั้งในรูปแบบของเอกสาร และองค์ความรู้จากตัวบุคคล และรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ ให้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน

2) จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม และ

จัดกิจกรรมการศึกษาดูงานของชุมชนต้นแบบด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม

3) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่าย “บ้านนี้คัดแยกขยะ สร้างรายได้” นำเสนอรูปแบบการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่

4) จัดเวทีประชาคมชุมชนเพื่อร่วมกันสะท้อนปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม

5) จัดกิจกรรมรณรงค์ประชาสัมพันธ์ “สร้างเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมแนวใหม่”

5.2.4 กิจกรรมการติดตามและประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อประเมินผลสำเร็จของพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยการถอดบทเรียน (After Action Review: AAR) โดยการสนทนากลุ่มเพื่อระดมความคิดเห็นและหาแนวทางในการสร้างกลยุทธ์ในการจัดการความรู้พัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมต่อไป

6. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นสามารถนำเสนอตามคำถามการวิจัยได้ ดังนี้

6.1 กระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

กระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น มีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่

1) ผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่มีความสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างมาก นำร่อง มีผู้บริหารท้องถิ่นและ กลุ่มผู้นำชุมชนมี ดังนั้น จึงต้องเป็นผู้ที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำกิจกรรมร่วมกันในนอกจากนี้ ผู้นำในลักษณะของผู้มีความรู้ ปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นก็จัดเป็นผู้นำในกระบวนการจัดการความรู้ได้ เนื่องจากต้องมีการนำความรู้ในตัวบุคคลมาถ่ายทอดเป็นความรู้ให้แก่ชุมชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานตลอดจนการเป็นผู้นำในการสร้างวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดเป้าหมายและกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชน

2) ทรัพยากร (Resources) ได้แก่ ทรัพยากรในการเรียนรู้ของชุมชน เช่น องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน ซึ่งเก็บรวบรวมผลงานของ หน่วยงานต่างๆ ตลอดจนผู้รู้ที่ผู้ที่มีประสบการณ์ หรือห้องสมุดมีชีวิต เป็นทรัพยากรที่สำคัญในการจัดการความรู้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วสันต์ไทร แก้ว (2550) พบว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างบุคคลในชุมชน และ ทรัพยากรต่างๆ ทั้งได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์

อักษร หรือที่มีอยู่ในตัวบุคคล ล้วนมีผลกับการเรียนรู้และการพัฒนาของชุมชนที่ยั่งยืน

3) เครือข่าย (Network) ในการจัดการความรู้ของชุมชนจะมีความมั่นคง ทันทสมัย และมีการต่อยอดพัฒนาการได้นั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการ การสร้างเครือข่าย โดยเริ่มต้นจากการใช้ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในการร่วมมือกันในกลุ่มเล็กๆ ก่อน และขยายวงของเครือข่ายให้มีความใหญ่มากขึ้น จากกลุ่ม เป็นหน่วยงาน องค์กร และชุมชน ทั้งนี้ เครือข่ายระหว่างชุมชน สามารถก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ มีการถ่ายทอดความรู้ และต่อยอดความรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนา มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของฐิติมาภรณ์ พงศ์จันทร์ (2553) ว่า การสร้าง เครือข่ายการเรียนรู้ภายในชุมชน การพัฒนาบุคลากรในทีม เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการจัดการความรู้เป็นการสร้างความพร้อมให้ชุมชน ก่อนดำเนินการสร้างเครือข่ายภายนอก โดยชุมชน ควรมีการ สร้างเครือข่ายโดยใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นระบบการบริหารงานแบบธรรมาภิบาล (Janpani, Surasin,1996)

6.2 กระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมมีขั้นตอนอย่างไร

ผลการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า มีขั้นตอนในการจัดการความรู้ 7 ขั้นตอน ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ เอกชัย พุ่มดวง (2556) ซึ่งมีขั้นตอนของการจัดการความรู้ในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้

ตลอดชีวิตของชุมชน 5 ขั้นตอน ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1) *การบ่งชี้ความรู้* กลุ่มผู้นำชุมชนนาร่องและผู้วิจัยได้มีการประชุมเพื่อกำหนดองค์ความรู้ที่จำเป็นในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น ประเภทของขยะ กระบวนการจัดการขยะ ทางเลือกในการจัดการขยะ ประโยชน์ของขยะ เป็นต้น

2) *การสร้างและแสวงหาความรู้* กลุ่มผู้นำชุมชนนาร่องและผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลและแสวงหาองค์ความรู้ที่ได้กำหนดไว้ในขั้นบ่งชี้ความรู้จากเอกสาร งานวิจัย หนังสือ และตำราต่างๆ และในขั้นนี้ได้มีการเชิญปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ประกอบการด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมมาร่วมประชุมพิจารณา ตลอดจนเป็นวิทยากรรับเชิญในการเสวนาให้ความรู้แก่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้แก่ อาสาสมัครรักษาสีสิ่งแวดล้อม

3) *การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ* กลุ่มผู้นำชุมชนนาร่องและผู้วิจัยได้รวบรวมองค์ความรู้ที่จำเป็นที่ได้จากขั้นการสร้างและแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ และความรู้จากตัวบุคคลมาจัดทำคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดการขยะ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้เรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง

4) *การประมวลความรู้และการกลั่นกรองความรู้* มีการจัดการจัดกิจกรรมให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม และจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานของชุมชนต้นแบบด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อให้

กลุ่มอาสาสมัครรักษาสีงแวดล้อมได้เรียนรู้ และสร้างประสบการณ์เพื่อเชื่อมโยงความรู้ที่ได้จากคู่มือกับประสบการณ์จากการศึกษาดูงานมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมของชุมชนของตนเอง

5) *การเข้าถึงความรู้* กลุ่มอาสาสมัครรักษาสีงแวดล้อมได้นำความรู้ที่ได้มาใช้ในการออกแบบกิจกรรมการจัดการสีงแวดล้อมด้านการจัดการขยะในชุมชนของตนเอง โดยต้องใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน จากผู้เชี่ยวชาญ และจากคู่มือที่ได้รับมาประกอบการออกแบบ ทั้งนี้ กลุ่มเป้าหมายสามารถปรึกษา และแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันได้ทั้งไม่เป็นทางการ และแบบเป็นทางการในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่าย “บ้านนี้คัดแยกขยะ สร้างรายได้” นำเสนอรูปแบบการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ตลอดเวลาการดำเนินงาน

6) *การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้* เมื่อครบกำหนดการดำเนินงานตามแผนมีการจัดเวทีประชาคมชุมชน เพื่อร่วมกันสะท้อนปัญหา ด้านสีงแวดล้อมร่วมกันระหว่าง 10 ชุมชนนำร่อง เพื่อศึกษาและเรียนรู้กระบวนการดำเนินงานของชุมชนนำร่องที่เข้าร่วมโครงการ

7) *การเรียนรู้* กลุ่มผู้นำชุมชนนำร่อง กลุ่มอาสาสมัครรักษาสีงแวดล้อม และผู้วิจัยได้ร่วมกันประชุมเพื่อการถอดบทเรียนของการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสีงแวดล้อมกรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น เพื่อสะท้อนผลของกระบวนการที่พัฒนา และให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนารบวนการกระบวนการจัดการความรู้ด้าน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสีงแวดล้อมต่อไป

7. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ในการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสีงแวดล้อมกรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ได้ใช้กระบวนการกลุ่มในการค้นหาปัญหาของกลุ่มผู้นำชุมชน โดยได้มีการร่วมกันกำหนดองค์ความรู้ที่จำเป็น และได้เชิญผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์มาให้ความรู้ประกอบกับการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมทั้งจากการศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์และเชื่อถือได้ในการจัดการสีงแวดล้อม ก่อนที่จะรวบรวมเป็นลายลักษณ์อักษร และนำความรู้ไปเผยแพร่แก่กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการของการจัดการความรู้ที่ส่งเสริมให้กลุ่มเป้าหมายได้นำความรู้ไปใช้เป็นอย่างดี ผ่านกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองคือการนำกลุ่มเป้าหมายไปศึกษาดูงานจากเครือข่ายภายนอก ซึ่งสามารถทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นแก่กลุ่มเป้าหมายเป็นความรู้ที่เป็นบูรณาการกับความรู้เดิมจากองค์ความรู้ที่ผู้นำชุมชนได้เตรียมไว้ เพื่อให้ความรู้ที่สร้างขึ้นสร้างนวัตกรรมซึ่งเป็นผลงานการจัดการสีงแวดล้อมของตนเอง โดยในกระบวนการนี้ การพบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกลุ่มตัวอย่าง ผู้นำชุมชน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน และเป็นการส่งเสริมการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) อีกด้วย นอกจากนี้ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เครือข่าย “บ้านนี้คัดแยกขยะ สร้างรายได้” เป็นขั้นตอนของ

กระบวนการในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วม ในการเป็นผู้ที่ให้ความรู้ในการสร้างนวัตกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนตนเอง และเป็นผู้เรียนรู้ในการเสนอผลงาน สะท้อนปัญหา และแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นการเรียนรู้สู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง

และในขั้นการเรียนรู้ที่มีการออกแบบเรียนกระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นที่ได้พัฒนาขึ้น มีการเรียนรู้ทั้งในส่วนของผลที่มีต่อผู้นำต่อกลุ่มตัวอย่าง และต่อชุมชน ซึ่งพบว่ากระบวนการจัดการความรู้ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการนำสู่การขับเคลื่อนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยตรง อันจะนำสู่การพัฒนาเมืองได้ และทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดบริการสาธารณะ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ภายใต้การสนับสนุน ควบคุมกำกับขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความครอบคลุมในการจัดบริการเป็นสำคัญตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

8. บรรณานุกรม

1. ชวาวุฒิ ลาภมาก. (2553). **ศึกษารูปแบบการจัดระบบความรู้และกระบวนการขับเคลื่อนความรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนธรรณีคำ แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร.**
2. จิตติมาภรณ์ พงศ์จันทร์. (2553). **การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขา การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
3. วสันต์ ไทรแก้ว. (2550). **การจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อสนับสนุนการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช.** การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
4. เอกชัย พุ่มดวง และคณะ. (2556). **การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน ตำบลโคกโคเค่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
5. Fitzgerald, Joan and Nancy G. Leigh. (2002). **Economic Revitalization: Cases and Strategies for City and Suburb.** California: SAGE Publications.
6. Janpani, Surasin. (1996). **Indigenous Knowledge in**

Natural Resource Management :
The Case Study of Two Villages
in Thailand. Ph.D. Dissertation,

Madison : The University of
Wisconsin Madison.